

Az Árvízkép

4. Kik vannak hát rajta?

A főlzabradulás után az árvízkép raktárba került, és sokáig hihetetlennek tűnt, hogy valaha újra láthatja a közönség. Az 1970. évi nagy árvíznek kellett eljőnie, no meg a megértőbb művelődés-politikának, hogy ismét közszemlére tegesse a múzeum, előbb az árvízi kiállításon, majd helyen hagyva, állandó látványossággal a Közművelődési palota látogatóinak. S csudák csudája: Ferenc József nem kellett királypárti érzelmeiket a kétségtelenül hatásos képen elmélázókban.

Végül is kik láthatók ma az árvízképen? Nézzük a fejelet sorjában, előbb a királytól jobbra:

Kremminger Antal (1804—1885) 1835-től belvárosi plébános, később prépost, majd esperes. Neki nevezetes szerepe volt a király mellett. Az öreg, heves természetű pap dühösen panaszkodott a királynak: „Üstben vagyunk, Felsőes Uram, üstben vagyunk! A töltések, a Tisza szabályozás és a vaspályák miatt. *Prinát érdekek áldozata vagyunk!*” Pály polgármester alig tudta csitítani. Majd amikor a király az áldozatok számáról kérdezte Lukács Györgyöt, s az mindössze huszonegyet mert bevallani, Kremminger dühösen közbekiáltott: *Van bizony negyven is! Magam tettem annyi Újszegeden és Szőregen!* Az áldozatok számáról kialakuló vitát Kálly Odón azzal akarta befejezni, hogy nyugodt hangon azt mondta: majd a víz eltakarodása után megtudjuk, mennyi van. Kremminger most sem hagyta magát: *Ezer is lesz! No, annyit nem lett. Sőt: meglepően kevés.* Reizner szerint a vízbefúrtak száma mindössze 151 volt; 9 gyermek és csecsemő pedig az esős-fagyos időnek esett áldozatul.

Pály Ferenc (1824—1907) a szabadságharcban a szegedi 33. honvéd zászlóalj főhadnagya, 1872-től 1904-ig Szeged polgármestere.

Kállay Odón (1815—1879) a reformkor radikális politikusa, 1849-ben halálra ítélt szabadságharcos, 1869-től Szeged függetlenségi képviselője. Kossuth ajánlására választotta meg őt a város népe. Az árvízkor a közrendet kormánybiztosa volt. Néhány hónap múltán, augusztus 5-én elhunyt.

Dáni Ferenc (1816—1883) 48-as nemzetőr kapitány, 1861-től 1869-ig a város országgyűlési képviselője, 1871-től 1880-ig főispánja. Akkor köszönt le, amikor **Tisza Lajos** királyi biztostként Szegedre küldték: a város önkormányzati jogával és a maga önértékeléssel nem tudta összeegyeztetni, hogy szülővárosában **Tisza Kálmán** miniszterelnök öccse parancsolgasson. Szatymazi birtokára vonult vissza, s hosszas betegeskedés után meghalt.

Lukács György (1816—1892) 1861-től Nagyvárad polgármestere, majd országgyűlési képviselője, 1875-től miniszteri tanácsos, 1885-től államtitkár. Az árvízkor államhatalmi vízvédelmi kormánybiztos. A képen a nézőnek kissé hátrafordultan áll, ősz fejjel, szakállal.

Pillich Kálmán (1840—1922) ügyvéd, törvényhatósági tag. Épp csak a feje látszik. **Czibula Antal** a nagy diktátor című regényében örökítette meg különös figuráját.

Dobó Miklós (1823—1898) 1864-től 1877-ig rókusai plébános, 1872-től kerületi esperes, 1877-től Csanád egyházmegyei kanonok és a temesvári papnevelő igazgatója. Az árvíz után a királybiztosi tanács tagja lett, s e minőségében **Mikszáth** tollán nyert örök életet. 1884-ig lakott Szegeden, utána Temesvárra; a fővárosban hunyt el. Ő és a mellette álló **Németh József** a beteg **Bonnaz Sándor** püspököt helyettesítette a király fogadására alakult bizottságban.

Németh József (1831—

1916) szintén Szeged szülőte, akár Dobó; kispapként beállt honvédek 1848-ban. 1870-ben Csanádpalota plébánosa, 1874-ben címzetes püspök. Fővárosi parasztyegek levén többre nem is vitte az aulikus temesvári egyházmegyében. Bonnáz, Dessewffy, Csernoch, Glattfelder püspökök váltották egymást fölötté; ő maradt agként is örök helyettes. Szigorú ember volt; **Kálmány Lajos** — földije, népfő is — haragudott rá...

Szluha Agoston (Gusztávnak is írják olykor) (1843—1890) 1864-től tiszteletbeli városi aljegyző, 1867-től aljegyző, 1872-től tanácsnok, 1875-től 1878-ig Szeged szabadelvű párti országgyűlési képviselője, 1881-től a város főkapitánya. Alakját **Tömörkény István** a *Tanyai ember* **Ag Illése**, **Móra Ferenc** pedig a *Hol termelt az isten-áldotta búza?* című elbeszélésében örökítette meg. 47 éves volt csupán, amikor meghalt.

Fluck Ferenc (1829—1913) 48-ban Damjanich segédtisztje volt a szegedi 3. honvéd zászlóaljban, később Perczel Mór vette maga mellé parancsoltisztnek. Egy csatában az osztrákok összeszedték, szemét egy lórugás verte ki. Villágos után a pesti Újépületbe zárták, de fiatal korára és sebesülésére tekintettel hazaengedték. Sőtárnok lett, s a törvényhatósági bizottság tagja. E minőségében volt a király kíséretében 1896-ban **Homor István** főreáliskolai tanár az általa előállított Röntgen-sugárral Fluck roncsolt kezét világította át Szegeden először: a lemezen láthatók voltak az összeforrt csontok.

Obláth Lipót (1832—1920) ügyvéd, 1872-től 1918-ig a törvényhatósági bizottság tagja. Elnöke volt a szegedi Olvasó Egyesületnek és a Lloyd Társulatnak. Magánkönyvtáráról külön is megemlíkezik **Kulinyi Zsigmond** *Szeged új kora* című monográfiájában. **Lázár György** följegyezte róla, hogy a torony alatt egyedül ő intette türelemre a késlekedő Vágóval szemben tüsténkedőket: „a művészt sürgetni nem kell; a festészet nem favágás” — hangoztatta.

Reizner János (1847—1904) ügyvéd, 1872-től városi jegyző, 1875-től főjegyző, 1882-től a Somogyi-könyvtár, majd az általa szervezett városi múzeum igazgatója, Szeged történetének monográfusa.

Pulz Lajos (1822—1881) altábornagy, temesvári tábornok. Az árvízi mentésben szerzett érdemeit a királytól Lipót-rendet és belső titkos tanácsosi címet, Szegedről utat kapott. A jellegzetes osztrák katonasapka könnyen megtalálhatóvá teszi a képen.

Tisza Kálmán (1830—1902) 1875-től 1890-ig miniszterelnök; itt tehát ebben a minőségben volt a király kíséretében. Kétségkívül ismerhető föl.

Wenckheim Béla báró (1811—1879) korábban főispán, majd belügyminiszter, 1871-től a király személye körüli miniszter. Kézzel utóbb, július 7-én hunyt el.

E csoporttól jobbra a menekülők egy része látható batyuikkal, ágyneműikkel. Fölül középen a Dömötör-templom, jobbról pedig a Temesvár felől érkezett vonat áll, mellette **Pápay István** (1827—1897), a királyi kabinettirodájának ősz főnöke és **Tallán Béla** (1851—1921) ekkor törökkanizsai főszolgabíró, 1880-tól Torontál vármegye alispánja, 1886-tól Somogy, 1892-től Békés és Csongrád megyék főispánja, 1896-ban országgyűlési képviselő, 1899-től 1903-ig a képviselőház egyik alelnöke, 1903-tól 1905-ig földművelésügyi miniszter. Azután ismét

képviselő, mégpedig 1905-ben a szegedi, utána 1918-ig a törökkanizsai kerületben.

Előttük áll **Mikszáth Kálmán** (1847—1910), kezében jegyzetfüzet, a százához emeli ceruzáját, amint gondolkodik, mit is írjon. Nagyon az utolsó helyre szorult, mondja róla Móra, de „a történeti hűség szerint ez a hely illeti meg az újságíró, akin mindenki taszit egyet”. „Szellős, kék überciferben ott szorongodik az a Mikszáth nevezetű újságíró a kép jobb sarkában, leghátul.

A ladikokban a menekültek láthatók. A királyhoz közelebb eső ladikban háttal ülve evez **Rainer József** (1854—1907), ekkor még csak járásbírósi joggyakorló, 1880-tól ügyvéd, 1882-től városi aljegyző, 1884-től katonai tanácsnok, 1890-től maga kereste haláláig városi rendőr-főkapitány. Nyilván ez utóbbi minősége nyagban hozzájárult, hogy — ha háttal is — de fölkerült az árvízképre. Előtte lehalajva **Nyilassy Pál** (1845—1919) ügyvéd, törvényhatósági bizottsági tag, a Csónakázó Egylet alapítója (1871) és vezetője, a Ráday-korszakban a hírhedt rabvallatának, **Lausik Máténak** a jegyzője.

Nyilassy mögött, szemben a nézővel, ül **Porzolt Gyula** (1848—1901) ügyvéd, miniszteri titkár, később a királyi bizottság tisztviselője. Valószínűleg a Vízkor járt először Szegeden; mint jó sportember — atléta és úszó — jött Pestről több társával, evezőt ragadott, és részt vett a mentésben. Később az ország sportmozgalmaiban vezető szerepe volt, sportíróként is működött. A szegedi múzeum leltárkönyve tévesen az öccsét, **Porzolt Kálmán** említi a ladik kormányosának. De az akkor 19 éves **Porzolt Kálmán** csak 1883-ban, a város újjáépülésének ünnepségekor, az ún. királynapokon járt Szegeden, mint fővárosi hírlapíró. Ők hárman a királyi tiszteletre a csónakázó egylet egyenruhájába öltöztek: sötétkék kabát és fehér sportsapka látható rajtuk.

A másik csónakban ül, beakasztott fejű kislány — a helyi hagyomány szerint — **Zsótér Dezsőné Ferenczy Ilona**.

Lázár György is látható az árvízképen: ő a bal sarokban a harmadik ladikban háttal álló fiatal hadnagy.

Móra azt írja: „Ha kóborló notabilitásokkal, vidéki jóbarátokkal, akikkel járja az ember a nagy képtári termet, megállunk a vászonóriás előtt, s mutogatom rendre az árvízkép alakjait:

— Pulz Lajos... Lukács György... Dobó Miklós... Dáni Ferenc... Pápay István...

A publikum azt mondja rá, hogy áh! — és megkérdezi, hogy kik ezek. Meg azt, még Wenckheim Béláról is, aki pedig elég nevezetes ember volt a maga idejében, sőt azon túl is. Mikor aztán odaér az ember, hogy „Mikszáth Kálmán” — akkor a látogató akaratlanul is lép előre vagy kettőt, s egy szemmel változva mohón kérdezi:

— Ugyan! Melyik az? Én pedig elgondolom, hogy majd aki enutánam következik itten nyájas múzeumőrnek, az már nem is mutogatja be a többi alakot, mert maga se tudja, kik voltak ők. Csak az a kopott, kekkabátos ifjú ember marad meg az egész képből, ott leghátul, a jobb sarokban.”

Mórának — a magam tapasztalatából tudom — igazza lett. Mégis cáfolatúl írtam a főnébbségeket, hogy ne maradjanak ismeretlenek az utókor előtt a többiek sem. **Péter László**

Képzőművészeti világhét '77

Kassák időszerűsége

Az idén emlékezünk **Kassák Lajos** halálának 10. évfordulójára, s lassan egy esztendője, hogy Budapesten a Fő tér 1. szám alatt megnyílt a magyar avantgard legjellegesebb alakjának emlékmúzeuma. Az évfordulóra emlékezve, s a képzőművészeti világhét eseményeihez kapcsolódva rendezett látogatást az MTE SZ Technika Házában az Építőipari Tudományos Egyesület Csongrád megyei csoportja, a Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület Csongrád megyei csoportja és a Petőfi Irodalmi Múzeum **Kassák reklám- és könyvművészeti alkotásai** kiállításáról.

Jobb tartalmasabb kiállítással aligha köszönthetjük a képzőművészeti világhét idejéi rendezvényeit, mint a 10 esztendője elhunyt kiváló író és (nem találom jobb szót) vizuális művész, **Kassák** reklám- és könyvművészeti alkotásaival. Az 1977-es világhét jelmondata tudnivaló: *A művész, mint a társadalom hasznos tagja*. Kapcsolódhat-e szervezeten, izgalmasabb módon és érdekesebben az alkotó a társadalomhoz, mint könyvekkel (naponta vesszük kezünkbe millióit a könyvek sokaságát) és plakátokkal (az utcai falragaszokon és hirdetőszlopokon milliók és milliók találkoznak velük). Egykor a művészet perifériái voltak ezek a területek, éppen a századelő avantgardistái — közöttük **Kassák Lajos** — ismerték fel, hogy a

képzőművész hasznos tagja, produktív egyede lehet a társadalomnak azáltal, hogy túllépve a „magas művészet” korlátain, részt kér és vállal a társadalmi célok megoldásából — a maga művészi módján. Kezet nyújt a társadalmi célok megvalósításához, a kereskedelmnek, a múzeumok hűvösebből a kirakatokba és az utcákra, a házfalakra és a terekre, sokszorosan, hogy millió példányban sokasodjon, hogy a társadalom minél több tagja részese lehessen a művészi élmény embergazdagító hatásainak.

Kassák Lajos 1926-ban a *Tisztaág* könyvfogalmozás pontosan megfogalmazza a korszerű művészetnek, ezen belül a könyvművészetnek és a reklámnak az új társadalmi rendben, a szocializmusban betöltendő szerepét, követelményeit. Összekapcsolja alkotásaiban a tudomány, művészet és technika lehetőségeit, alkotásai egyszerre születnek ezen összevetők testvériségének jegyében. Társadalmi szemlélet, művészi meggyőződés és szinte építészeti törvények együttesen alkotja tárgy- és anyagszerű műveit — a könyvnek gazdaságos, tartós, technikailag könnyen előállítható, a belső tartalmi és külső forma harmóniáira építő, az olvasó munkáját megkönnyítő feladatait, a reklám egyszerűségét és tisztaságát, mely „megállít bennünket az utca lármájában... bevisz bennünket az áruháza...”

Új film

Riasztólövés

Szines magyar film. Írta és rendezte: **Bacsó Péter**. Fényképezte: **Zsombolyai János**. Zene: **Vukán György**. Főbb szereplők: **Simon Ágoston**, **Kutvölgyi Erzsébet**, **Iglódy István**, **Andorrai Péter**.

Bacsó Péternek különös érdeke van ahhoz, hogy bármilyen cselekmény mögöttes tartalmaiból társadalmilag érzékeljen, vizsgáljon problémákat. Megkereskedésük jelzőlámpáit villogtassa elő. Ezúttal bűnügyi történet látványosságát „felelő” a társadalmilag fontos mögöttes, olyanra extenzív módon, hogy a nézőnek pillanatra sem jut eszébe bűnügyre gondolni. Egy köztisztviselő álló bányaigazgató — elvált ember, vidéken dolgozik, ötven év körül — lánya pesti lakásukon pisztollyal rá löv egyetemista kollégájára, akivel együtt jártak, bár kapcsolatuk utóbb válságba jutott. Szerelmi dráma? Mindössze ennyi is elégséges volna a nyomozáshoz, amit részint a rendőrség, részint a rendező folytat, természetesen sok-sok azonos, ám jó néhány eltérő szempont vágyaim. **Bacsó** egyfelől a szülő-gyermek kapcsolatát, tehát a korábbi alkotásaiban sűrűn visszatérő nemzedéki konfliktus igazgató konokul, másfelől az a szűkebb közösség — fiatal építészhallgatók kollektívája — ahonnan **Eva** és **Csipesz** való. E két fiatal érzelmi kapcsolatát, ha tetszik, viszonytát, a szokásosnál mélyebben itatja át a közösségben végzett munka erkölcsstartalma: egy lakótelepi házkomplexum terveivel pályázatot nyerne, s többel magukkal arra készülnek, hogy vidékre költözve, a helyiek támogatását élvezve, maguk is próbálják ki az életet, amit a rajzesztal fölé hajlva elképzelték. Vagyis hát nemcsak műszaki móddal kínálnak a társadalomnak, de kísérleti alanyul vál-

lalkoznak a megvalósításhoz (így lehet komplett az ügy: **Bacsó** érzékeny fricskát enged el a napjainkban is oly divatos „fogjuk meg, vigyünk”-szemléletnek). Hanem a fiú, **Csipesz**, az utolsó pillanatban kiugrik. Osztalóvezető állást fogad el Pesten, s a közösség — mely nem utolsósorban általa élt, kimondatlanul is vezetőjének tekintette — becsapottnak érzé magát. Megkereskedésük jelzőlámpáit villogtassa elő. Ezúttal bűnügyi történet látványosságát „felelő” a társadalmilag fontos mögöttes, olyanra extenzív módon, hogy a nézőnek pillanatra sem jut eszébe bűnügyre gondolni. Egy köztisztviselő álló bányaigazgató — elvált ember, vidéken dolgozik, ötven év körül — lánya pesti lakásukon pisztollyal rá löv egyetemista kollégájára, akivel együtt jártak, bár kapcsolatuk utóbb válságba jutott. Szerelmi dráma? Mindössze ennyi is elégséges volna a nyomozáshoz, amit részint a rendőrség, részint a rendező folytat, természetesen sok-sok azonos, ám jó néhány eltérő szempont vágyaim. **Bacsó** egyfelől a szülő-gyermek kapcsolatát, tehát a korábbi alkotásaiban sűrűn visszatérő nemzedéki konfliktus igazgató konokul, másfelől az a szűkebb közösség — fiatal építészhallgatók kollektívája — ahonnan **Eva** és **Csipesz** való. E két fiatal érzelmi kapcsolatát, ha tetszik, viszonytát, a szokásosnál mélyebben itatja át a közösségben végzett munka erkölcsstartalma: egy lakótelepi házkomplexum terveivel pályázatot nyerne, s többel magukkal arra készülnek, hogy vidékre költözve, a helyiek támogatását élvezve, maguk is próbálják ki az életet, amit a rajzesztal fölé hajlva elképzelték. Vagyis hát nemcsak műszaki móddal kínálnak a társadalomnak, de kísérleti alanyul vál-

Majdnem jó film a *Riasztólövés*. Sok minden együtt van, csak éppen lélektani természetesen nem mindig természetesen következnek egymásból a momentumok. Ezért történhet, hogy a film végére, amikor a rendőrség előtt rekonstruálják az esetet, voltaképpen föloldódik az addigi feszültség, ahelyett, hogy fokozódna: kimerültek a tartalékenergiák. Nem sikerült igazán a szereplők megvalóztatása sem. A kitudó **Kutvölgyi Erzsébet** (**Eva**) mellett bántóan kevés, amit **Simon Ágoston** (Finta bányaigazgató) kapunk: amatőrfilmszínészként a *Jelenkor*ban fedezte föl **Bacsó Péter**, most viszont nem tudnánk mit kezdeni egymással. **Nikolényi István**

kinyitja velünk az ismeretlen író addig ismeretlen könyvét, fölbreszt bennünket a mindennapiság egykedvűségéből, az igénytelen vakságából és süketességéből, a maga elementális színeivel és dinamikus formagotázásával kíváncsivá és határozottá tesz bennünket”. S ezekhez a gondolatokhoz hozzátessz még egy nagyon fontos, máig érvényes és megszívlelendő mondatot: „A reklám alkalmazott művészet, a reklámművészet szociális alkotó.” Korunk feladatait foglalja össze ebben a mondatban. Azt ugyanis, hogy a művészetnek a társadalom hasznos tagjának kell lennie, olyan gondolkodva alkotó vizuális típusnak, aki tehetségét és felkészültségét a társadalom céljainak szolgálatába tudja állítani, érzéseivel, gondolataival társadalmi tartalmakat tud közvetíteni.

Ma, Magyarországon évről évről kiállításokon és pályázatokon láthatjuk az alkalmazott grafika, a plakát- és könyvművészet, a csomagolástechnika készítőinek munkáit. Az ő alkotásaik is biztonyítják, hogy **Kassák Lajos** fél évszázados művészi tevékenysége nem volt hiábavaló, gondolatai és munkái források és kútfók a mai alkalmazott grafikusok számára. A képzőművészeti világhét rendezvényeinek sorában pedig azért is figyelmet érdemlő ez az emlékező tárlat, mert a látogatókat arról győzi meg, hogy a vizuális művészet nagyon tág világ. Nem szűkül le, a táblaképek, kisplasztikák és köztéri szobrok szektoraira, hanem magába foglalja az ipari formatervezéstől a könyv- és plakátművészetet át a kertplasztikáig a látható művészetek mind szélesebb spektrumán.

Tandí Lajos

A Kincskereső szeptemberi száma

A napokban jelent meg a *Kincskereső* című ifjúsági irodalmi folyóirat szeptemberi száma. A háromhónapos szünet után érdekes és vonzó tartalommal köszönti a régi és új olvasókat. Fényképekkel, gyerekrészekkel, riportokkal/ illusztrált cikkben számol be a másodikban, ezúttal Szegeden megrendezett Kincskereső-tábor életéről.

Ady Endre születésének közelgő, 100. évfordulóját két verssel is köszönti a lap. **Sinka István** születésnapjára versekkel emlékezik a folyóirat. A versanyagot **Törnai József**, **Horgas Béla**, **Szepesi Attila**, **Bükky László**, **Végh György**, **Zalán Tibor**, **Jacques Prévert** költeményeivel teszik teljessé. A prózák között találhatjuk **Esterházy Péter**, **Kántor Zsuzsa**, **Kádár Péter**, **Ryszard Przymus** és **I. Szergejev** elbeszéléseit.

Az *Irodalmi séták* ezúttal Kecskemétre kalauzolja a fiatal olvasókat. Katona József és Kodály Zoltán szülővárosáról szóló cikket képek teszik teljessé. Vers, tánc és fotóművészet találkozása a *Testvérműzák* című rovat mostani témája. **Nagy László** költő, **Timár Sándor** képregényes és **Korniss Péter** fotóriporter művei találkoznak a *Táncbéli táncszók* című írásban.

Ismét indul a gyermekrádió sorozata, a *Százszor szép színház* címmel. A lap közli az új évad felhívását. A könyvek között rovat ezúttal a **Móra Ferenc** Könyvkiadó *Iránytű* című sorozatát mutatja be.